

## Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

### 964

Vragen van de leden **Westerveld** (GroenLinks), **Kwint** (SP), **Van den Hul** (PvdA) en **Van Raan** (PvdD) aan de Ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media over *het bericht «Steeds meer kinderen in «plofklassen»»* (ingezonden 17 november 2017).

Antwoord van Minister **Slob** (Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media), mede namens de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (ontvangen 26 januari 2018) Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2017–2018, nr. 700.

#### Vraag 1

Bent u bekend met het met het bericht «Steeds meer kinderen in «plofklassen»»?<sup>1</sup>

#### Antwoord 1

Ja.

#### Vraag 2

Klopt het dat steeds meer kinderen op de basisschool in grotere klassen zitten? Klopt het tevens dat kleinere klassen kleiner worden en grote klassen groter? Zo ja, waarom wel? Zo nee, waarom niet?

#### Antwoord 2

In de tabel hieronder is de ontwikkeling van de groepsgrootte weergegeven. Deze cijfers komen uit de jaarlijkse steekproef die gehouden wordt in het *basis*onderwijs. Deze cijfers gaan dus niet over het speciaal (basis)onderwijs. Uit deze tabel blijkt dat het aantal groepen met meer dan 30 leerlingen in 2017 met 2 procentpunt is gedaald ten opzichte van 2016. Indien «groepen met meer dan 30 leerlingen» wordt gehanteerd als definitie voor «grotere klassen», dan zitten in 2017 minder leerlingen in grotere klassen dan in de zes jaar daarvoor.

De groepsgroottecijfers worden verkregen middels een representatieve steekproef die jaarlijks opnieuw getrokken wordt. Op basis hiervan kunnen groepen niet over de jaren gevolgd worden en kan de vraag of kleinere groepen steeds kleiner worden en grote groepen steeds groter niet worden

<sup>1</sup> AD, 16 november: <https://www.ad.nl/binnenland/steeds-meer-kinderen-in-plofklassen~a6b4c05d/>

beantwoord. Wel blijkt uit de tabel hieronder dat het percentage groepen van meer dan 35 leerlingen gelijk blijft.

Totaal	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
< 26 leerlingen	70,8%	69,6%	64,7%	65,9%	65,2%	64,6%	67,8%
26 – 30 leerlingen	24,3%	24,9%	29,3%	28,6%	29,1%	28,8%	27,5%
31 – 35 leerlingen	4,6%	5,4%	5,8%	5,3%	5,3%	6,3%	4,3%
> 35 leerlingen	0,3%	0,2%	0,3%	0,3%	0,4%	0,3%	0,3%

### Vraag 3

Kunt u een overzicht geven van de gemiddelde klassengrootte in de afgelopen tien jaar, met daarin het onderscheid tussen groeps- en klassengrootte?<sup>2</sup>

### Antwoord 3

In 2006 heeft de Inspectie van het Onderwijs de gemiddelde groeps-grootte in het basisonderwijs berekend, deze was toen 22,4. De gemiddelde groeps-grootte van 2007 t/m 2010 is niet bekend. De gemiddelde groeps-grootte in het basisonderwijs wordt middels een steekproef gemeten sinds 2011. Zie de onderstaande tabel.

**Tabel 2: Gemiddelde groeps-grootte in het basisonderwijs**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Totaal	22,6	22,8	23,3	23,3	23,3	23,4	23,1

In de steekproef wordt onder «groep» verstaan: de verzameling leerlingen waarbinnen de leerling gedurende een schooljaar de meeste onderwijstijd doorbrengt, oftewel het aantal kinderen dat bij elkaar in een lokaal zit en les krijgt van minstens één leerkracht. Dit kunnen dus ook combinatieklassen zijn. Het onderscheid tussen groeps- en klassengrootte zoals bedoeld in deze vraag, kan op basis van de beschikbare informatie niet gemaakt worden.

### Vraag 4

Klopt het dat volle klassen in het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) ook steeds meer voorkomen? Zo nee, waarom niet?

### Antwoord 4

Deze vraag kan ik niet kwantitatief onderbouwd beantwoorden. Voor het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs wordt er niet jaarlijks onderzoek gedaan naar de groeps-grootte. Dit heeft voornamelijk te maken met de organisatie van het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. De groeps-grootte in het voortgezet onderwijs kan in de praktijk zeer gevarieerd zijn, afhankelijk van de schoolsoort (beroepsonderwijs of algemeen vormend onderwijs), de fase in de schoolloopbaan (onderbouw of bovenbouw), het onderwijsconcept en het vak. Bij examenvakken zoals Grieks en Latijn en praktijkvakken in het vmbo zitten er bijvoorbeeld substantieel minder leerlingen in een groep, dan bij een verplicht vak in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Er is geen specifiek datasysteem waaruit landelijke ontwikkelingen ten aanzien van groeps-grootte in het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs af te leiden zijn.

### Vraag 5

Kunt u een overzicht geven van de ontwikkeling in klassengrootte in het voortgezet onderwijs en het mbo?

<sup>2</sup> Met klassengrootte wordt bedoeld dat in combinatieklassen de groepen in een klas worden opgeteld.

#### Antwoord 5

Anders dan voor het primair onderwijs wordt de omvang van groepen in het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs niet landelijk geregistreerd. Zoals in antwoord op vraag 4 is aangegeven, is dat gezien de variëteit in groepsgrootte in het voortgezet onderwijs en het mbo feitelijk ook niet mogelijk. Wel is in 2016 voor een tweede maal een meer kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar ontwikkelingen ten aanzien van groepsgrootte in het voortgezet onderwijs (het eerste onderzoek vond plaats in 2013). Uw Kamer is hierover op 20 december 2016 geïnformeerd.<sup>3</sup> Dit onderzoek laat een stabiel beeld zien voor wat betreft de ontwikkeling in groepsgrootte in het voortgezet onderwijs. De gemiddelde groepsgrootte is ten opzichte van voorgaande schooljaren volgens de respondenten in het onderzoek (schoolleiders, coördinatoren en medezeggenschapsraden) sinds 2013 niet wezenlijk veranderd. Dergelijke informatie is voor het middelbaar beroepsonderwijs niet beschikbaar.

#### Vraag 6

Kunt u ons een overzicht sturen van de ontwikkeling van het aantal leerlingen ten opzichte van het aantal leraren, management en onderwijsondersteunend personeel, waarbij het ondersteunend wordt uitgesplitst in functies als instructeur, IB'er, conciërge, etc.? Kunt u dit uitsplitsen per sector?

#### Antwoord 6

Hieronder is een tabel opgenomen met de diverse ratio's voor het basisonderwijs. Om deze ratio's te berekenen is het aantal fte's per functie afgezet tegen het aantal leerlingen. Hierbij moet worden opgemerkt dat het mogelijk is dat bij het onderwijsgevend personeel leerkrachten worden meegerekend die niet uitsluitend onderwijsgevende taken uitvoeren. Ook is het mogelijk dat bij de directie personeel wordt meegerekend dat ook af en toe voor de klas staat.

Onderwijsondersteunend personeel (OOP) is ondersteunend personeel dat onder verantwoordelijkheid van de leerkracht bijdraagt aan de verzorging van het onderwijs. Tot het organisatie- en beheerspersoneel (OBP) wordt het overige ondersteunend personeel gerekend. Een betrouwbare uitsplitsing in de diverse functies is op basis van de beschikbare gegevens niet mogelijk.

#### **Basisonderwijs**

Sinds 2011 is de leerling/leraar-ratio in het basisonderwijs ongeveer gelijk gebleven. De leerling/directielid-ratio is toegenomen (dat wil zeggen dat er in minder management per leerling was dan in 2011). De leerling/ondersteunend personeel-ratio is t/m 2013 toegenomen en daarna afgenomen. In 2016 zijn er minder leerlingen per onderwijsondersteuner dan in 2013.

**Tabel 3: Ratio's in het basisonderwijs<sup>1</sup>**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
leerlingen basisonderwijs	1.517.342	1.497.672	1.476.505	1.457.393	1.442.964	1.427.367
aantal fte directie	8.850	8.500	8.250	8.050	7.800	7.550
ratio	171,5	176,2	179,0	181,0	185,0	189,1
aantal fte onderwijspersoneel	83.100	80.100	79.250	78.550	77.300	77.600
ratio	18,3	18,7	18,6	18,6	18,7	18,4
aantal fte onderwijspersoneel (incl. LIO en onbekend)	83.250	80.250	79.500	78.700	77.450	77.700
ratio	18,2	18,7	18,6	18,5	18,6	18,4
aantal fte OOP/OBP	11.350	10.750	10.550	10.500	10.800	11.100
ratio	133,7	139,3	140,0	138,8	133,6	128,6
totaal	103.400	99.450	98.150	97.200	96.000	96.300
ratio	14,7	15,1	15,0	15,0	15,0	14,8

<sup>1</sup> Deze cijfers openbaar toegankelijk via [https://www.duo.nl/open\\_onderwijsdata/databestanden/po/onderwijspersoneel/](https://www.duo.nl/open_onderwijsdata/databestanden/po/onderwijspersoneel/)

<sup>3</sup> Kamerstuk 31 293, nr. 351.

### Voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs is sinds 2011 de leerling/directielid-ratio toegenomen (dus minder management per leerling). De leerling/leraar-ratio is licht toegenomen (iets meer leerlingen per fte). Hierbij moet worden opgemerkt dat deze leerling-leraar ratio in het voortgezet onderwijs geen directe indicatie is voor de feitelijke groeps grootte. Zo leiden onvervulde vacatures en lerarentekort tot stijging van de ratio's, maar kunnen de groepen gemiddeld even groot blijven door tijdelijke inzet van personeel dat niet in loondienst is van de school (dit personeel wordt niet meegenomen in de ratio's). De feitelijke groeps grootte is verder afhankelijk van veel meer factoren dan alleen het totale leerlingaantal en het aantal docenten, zoals onderwijskundige keuzes en de aard en omvang van verschillende schoolvakken.

**Tabel 4: Ratio's in het voortgezet onderwijs<sup>1</sup>**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Leerlingen voortgezet onderwijs <sup>2</sup>	917.626	928.763	937.922	948.073	958.779	958.593
aantal fte directie	3.378	3.268	3.140	3.085	3.009	2.952
ratio	271,6	284,2	298,7	307,3	318,6	324,7
aantal fte onderwijspersoneel	61.034	60.288	60.394	61.274	61.656	61.091
ratio	15,0	15,4	15,5	15,5	15,6	15,7
aantal fte onderwijspersoneel incl. onbekend en LIO	61.450	60.589	60.664	61.547	62.129	62.123
ratio	14,9	15,3	15,5	15,4	15,4	15,4
aantal fte OOP/OBP	20.242	19.952	20.051	20.127	20.301	20.071
ratio	45,3	46,6	46,8	47,1	47,2	47,8
totaal	85.071	83.810	83.855	84.759	85.439	85.145
ratio	10,8	11,1	11,2	11,2	11,2	11,3

<sup>1</sup> Tot het onderwijspersoneel is gerekend al het personeel in loondienst van het bevoegd gezag (exclusief vervanging en inclusief bovenschools personeel). Exclusief het personeel van Groen onderwijs en het vo-personeel op een bve-instelling. De peildatum is 1 oktober. De cijfers zijn gecorrigeerd (opgehoogd) voor ontbrekende instellingen. Eén fte (fulltime equivalent) komt overeen met één voltijd baan. De indeling naar functiegroep is gebaseerd op de functiecode.

<sup>2</sup> Inclusief VAVO, exclusief leerlingen aan AOC's en verticale scholen.

### Middelbaar beroepsonderwijs

Sinds 2013 groeit de werkgelegenheid in het middelbaar beroepsonderwijs. Zo lag de omvang van het totale onderwijspersoneel in het middelbaar beroepsonderwijs (inclusief volwasseneducatie en groen onderwijs) in oktober 2016 ongeveer 1.900 fte hoger dan een jaar daarvoor en is ook het aantal fte's onderwijsgevend personeel en onderwijsondersteunend personeel in die periode gestegen. Voor wat betreft de laatste categorie geldt dat hier medewerkers zijn opgenomen die ook betrokken zijn bij het primaire proces zoals bpv-begeleiders. In deze tabel is niet het onderwijspersoneel opgenomen dat bijvoorbeeld via zzp-constructies werkzaamheden uitvoert of als gastdocent wordt ingehuurd. Aan de hand van de jaarrekeningen van de instellingen is op te maken dat circa 9% aan loonkosten personeel betreft dat niet in loondienst is.

Wat betreft het studentenaantal is er in het algemeen een daling te zien sinds 2011. Het aantal studenten dat een bol-opleiding volgt is in die periode gestegen, maar het aantal studenten in de bbl is flink gedaald. Over het algemeen kan gesteld worden dat sinds 2011 de stijging van de omvang van het onderwijspersoneel verhoudingsgewijs groter is dan de stijging van het aantal studenten.

**Tabel 5: Leerlingaantal middelbaar beroepsonderwijs (incl. Groen onderwijs) (x 1.000)**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
leerlingaantal bol	346,8	352,1	365,3	374,4	376,0	381,0
leerlingaantal bol deeltijd	7,7	5,1	2,9	0,9	0,2	0,0
leerlingaantal bbl	154,4	143,0	120,7	100,4	95,8	100,9
totaal aantal leerlingen	508,9	500,2	488,9	475,7	472,0	481,9

**Tabel 6: Personeel in fte's mbo (incl. Groen onderwijs) (x 1.000)**

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
directie	0,6	0,8	1,0	0,9	1,0	1,0
onderwijsgevend personeel <sup>1</sup>	24,9	24,3	23,6	24,8	24,8	25,8
onderwijsondersteunend personeel (oop/obp)	17,9	16,3	15,5	16,0	16,3	17,2
leraren in opleiding	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	0,2
onbekend	0,1	0,2	0,1	0,1	1,0	1,2
totaal personeel	43,6	41,7	40,4	42,1	43,4	45,4

Bron: Onderwijs in cijfers.

<sup>1</sup> Dit aantal is inclusief het personeel dat lesgeeft aan vo- en vavo-leerlingen op mbo-instellingen.**Vraag 7**

Kunt een uitsplitsing maken tussen de klassengrootte en de grootte van de school? Is er een relatie tussen volle klassen en grote steden?

**Antwoord 7**

Uit de tabel hieronder blijkt dat de gemiddelde groepsgrootte in het basisonderwijs groter wordt, naarmate de school groter wordt. Dit hangt waarschijnlijk samen met de kleine scholentoeslag, waardoor kleine scholen in de gelegenheid zijn om ook bij lage leerlingenaantallen klassen «in de lucht te houden».

**Tabel 7: Groepsgrootte naar schoolgrootte in het basisonderwijs**

schoolgrootte	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
0 – 100 leerlingen	17,9	18,1	18,1	17,8	18,8	18,2	18,0
101 – 200 leerlingen	21,7	21,8	22,6	22,5	22,4	22,2	22,6
201 – 400 leerlingen	23,2	23,5	23,9	23,9	23,9	24,1	23,7
meer dan 400 leerlingen	24,3	24,4	24,7	24,6	24,4	24,8	23,9
Totaal	22,6	22,8	23,3	23,3	23,3	23,4	23,1

In de tabel hieronder is de situatie in 2016 weergegeven. Hieruit blijkt dat de vier grootste steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) relatief weinig groepen van meer dan 30 leerlingen hebben.

**Tabel 8: Groepsgrootte in steden in het basisonderwijs, in 2016**

Percentage groepen met meer dan 30 leerlingen	
G4	3,5%
G33	8,0%
Overig	6,7%
Totaal	6,7%

**Vraag 8**

Deelt u de mening dat doorgaans financiële redenen ten grondslag liggen aan de toename van de grote klassen (per sector)? Of bent u van mening dat voor alle grote klassen bewust is gekozen, bijvoorbeeld vanwege innovatieve lesmethoden?

**Antwoord 8**

Nee, zo stellig is dit niet te zeggen. Er zijn diverse, zowel onderwijskundige als praktische redenen waarom klassen een bepaalde omvang hebben. Uiteraard is de beschikbare financiële en personele ruimte randvoorwaardelijk en dus van invloed op de mogelijke omvang van de klas. Daarnaast wordt er in het primair onderwijs ook vaak bewust gekozen voor grotere klassen, waarbij vakleerkrachten kunnen worden ingezet. Ook praktische redenen, bijvoorbeeld (tussentijdse) instroom van één of meer extra leerlingen in een klas, kan er toe leiden dat de klas uiteindelijk net iets groter is dan aanvanke-

lijk was beoogd. Tegelijkertijd komt het wel degelijk ook voor dat bewuste (innovatieve) onderwijskundige keuzes tot gevolg hebben dat klassen anders worden ingericht, waarbij ook sprake kan zijn van een grotere groepsgrootte. Kortom: de redenen om tot een bepaalde omvang van een klas te komen zijn zo divers als het onderwijs zelf.

#### Vraag 9

Kunt u een overzicht geven van de verschillende onderwijsvormen waarmee wordt geëxperimenteerd met groepsgrootte. Heeft u signalen dat dit soort experimenten wordt aangejaagd door een tekort aan personeel?

#### Antwoord 9

Een limitatief overzicht van de verschillende onderwijssoorten waarmee geëxperimenteerd wordt kan ik u niet geven, omdat dit niet bijgehouden wordt. Wel kan ik u een aantal interessante voorbeelden geven zoals:

- basisschool De Verwondering in Lent, waar gewerkt wordt met units en leerpleinen,
- het Mundium College in Roermond, waar op basis van het onderwijsconcept Agora het onderwijs anders wordt georganiseerd,
- het Vathorst college in Amersfoort, waar onder meer gewerkt wordt met zogenaamde «leerhuizen», waar 120 leerlingen terecht kunnen die, na een korte instructie van de docent, in blokken van negentig minuten zelfstandig of in groepjes aan de slag gaan.

Er zijn op dit moment geen signalen dat dergelijke onderwijsvormen worden aangejaagd door een tekort aan personeel in het onderwijs.

#### Vraag 10

Deelt u de mening dat grote klassen in het algemeen de werkdruk verhogen, omdat de leerkracht bijvoorbeeld meer oudergesprekken, meer nakijkwerk, meer verslagen en andere administratie heeft? Zo nee, waarom niet?

#### Antwoord 10

Ik kan me voorstellen dat een grotere klas meer werk en daarmee ook meer werkdruk met zich kan meebrengen dan een kleinere klas. Dat kan in elk geval het geval zijn wanneer werkzaamheden zoals genoemd in deze vraag bij een grote klas op dezelfde manier worden uitgevoerd als bij een kleine klas. Een grotere klas behoeft echter niet noodzakelijkerwijs hogere werkdruk te betekenen.

Sommige scholen kiezen er bijvoorbeeld voor om een onderwijsondersteuner in te zetten naast de leerkracht of om lessen door duo's te laten verzorgen. De groep kan dan wel groter zijn, maar doordat er twee personen voor en in de groep staan, kan de aandacht die leerlingen krijgen per saldo groter zijn en de daarmee samenhangende werkdruk minder. Ook kan de hoeveelheid tijd die leraren per leerling besteden aan bijvoorbeeld het nakijkwerk, de (leerlingen-)administratie, oudergesprekken en verslaglegging worden beperkt door de mogelijkheden van ICT hierbij te benutten, of door de wijze waarop die werkzaamheden worden uitgevoerd kritisch tegen het licht te houden en deze indien gewenst anders te organiseren.

#### Vraag 11

Kunt u nader ingaan op de zorgen van ouders dat volle klassen ten koste gaan van de aandacht voor kinderen? Wat is het effect van een volle klas op kwaliteit van het onderwijs? Kunt u in uw reactie ook ingaan op verschillende onderzoeken die uitwijzen dat volle klassen ten koste gaan leerprestaties?<sup>4</sup>

#### Antwoord 11

Ik begrijp deze zorgen van ouders. De leerkracht moet zijn aandacht bij een klas van 29 leerlingen over meer leerlingen verdelen, dan bij een klas van 23 leerlingen. Tegelijkertijd hangt de aandacht die een leerkracht kan geven aan de leerling ook samen met de onderwijsvorm en de samenstelling van de groep. Zo kan bijvoorbeeld de inzet van onderwijsondersteunend personeel ervoor zorgen dat er meer aandacht is voor leerlingen.

<sup>4</sup> <https://decorrespondent.nl/7607/grote-klassen-woorden-steeds-groter-en-dus-leren-kinderen-minder/604398971-597ba8da>

Over het effect van groeps grootte op onderwijskwaliteit is veel onderzoek gedaan en dit leidt tot diverse conclusies. Het Centraal Planbureau (CPB) heeft in 2016 het rapport *Kansrijk Onderwijsbeleid* uitgebracht. In dit rapport wordt de effectiviteit van diverse beleidsmaatregelen, waaronder groeps-grootte, op basis van divers wetenschappelijk onderzoek belicht.<sup>5</sup> Uit dit rapport blijkt dat groepsverkleining winst oplevert in het primair onderwijs. Een klassenverkleining met minimaal 7 leerlingen leidt tot een redelijk grote stijging in de leerprestaties. Deze winst is het grootst bij een maximale groeps grootte van 21 leerlingen. Ook blijkt dat de baten van kleine klassen groter dan gemiddeld zijn voor achterstandsl leerlingen. Het onderwijsachter-standenbeleid met extra bekostiging voor scholen met veel achterstandskinderen resulteert nu ook al in kleinere klassen op scholen met veel achter-standskinderen.

Daar komt bij dat groepsverkleining alleen effect heeft bij goede implementa-tie en voldoende docenten. De klassenverkleining verhoogt de leerprestaties veel minder of helemaal niet als er minder ervaren docenten voor de extra klassen worden gezet. Dit is een reëel gevaar aangezien voor substantiële klassenverkleining heel veel extra docenten nodig zijn. Doordat er al een lerarentekort is, zal het lastig zijn om deze docenten te vinden. Het CPB schat in dat een algehele klassenverkleining in het voortgezet onderwijs nauwelijks iets oplevert in termen van extra leerwinst.

#### Vraag 12

Kunt u bevestigen dat uit recent onderzoek van DUO Onderwijsonderzoek & Advies blijkt het vaak voorkomt dat leerlingen met behoefte aan extra ondersteuning, ondanks de hulp die ze krijgen, toch moeilijk hebben op de basisschool? Kunt u bevestigen dat van de ondervraagde leerkrachten 64% aangeeft dat dit vooral komt doordat deze leerlingen onvoldoende individuele aandacht krijgen om goed mee te kunnen komen?<sup>6</sup> Wat betekent de toename van volle klassen voor deze leerlingen binnen het passend onderwijs?

#### Antwoord 12

DUO Onderwijsonderzoek en Advies heeft voor dit onderzoek een enquête uitgezet onder het eigen online panel leerkrachten basisonderwijs. 37 procent van de leden van dit panel heeft de enquête ingevuld. Van alle deelnemers aan de enquête geeft 39 procent aan dat voor de meeste of alle leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte geldt dat zij, ondanks de hulp die ze krijgen, het moeilijk hebben op school. Aan deze leerkrachten is gevraagd hoe het komt dat deze leerlingen het ondanks de hulp alsnog moeilijk hebben. Daarbij konden meerdere antwoorden gegeven worden. 64 procent van deze leerkrachten geeft aan dat dit (onder andere) komt omdat deze leerlingen onvoldoende individuele aandacht krijgen om goed mee te komen. Uit de beschikbare cijfers komt niet naar voren dat het percentage kinderen dat moeilijk mee kan komen stijgt. Een objectieve maat daarvoor is het percentage leerlingen dat referentieniveau 1F (het niveau dat leerlingen na 8 jaar basisonderwijs zouden moeten beheersen) niet behaalt aan het einde van groep 8. Dit wordt gemeten vanaf 2015. Zoals in onderstaande tabel is te zien, neemt het percentage leerlingen dat referentieniveau 1F niet haalt, af.

**Tabel 9: Percentage leerlingen in het basisonderwijs dat niveau 1F niet haalt<sup>1</sup>**

	2015	2016	2017
<1F rekenen	10%	13%	6,6%
<1F lezen	1%	1%	2%
<1F taalverzorging	5%	5%	3,9%

<sup>1</sup> Cijfers gebaseerd op de Centrale Eindtoets.

In ander kwalitatief onderzoek geven leraren aan dat leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte altijd al in de klas zaten. Mede door passend onderwijs en door betere signalering hebben leraren het gevoel dat ze deze leerlingen nu meer aandacht moeten geven.<sup>7</sup>

<sup>5</sup> <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Boek-25-Kansrijk-Onderwijsbeleid.pdf>

<sup>6</sup> DUO Onderwijsonderzoek & Advies, *Onderzoek passend onderwijs 2017*, september 2017

<sup>7</sup> Meer, J. van der (2016). *De bomen en het bos. Leraren en ouders over passend onderwijs*.



#### Vraag 13

Herkent u het beeld in het bovengenoemde onderzoek van DUO Onderwijsonderzoek & Advies dat het aantal uur extra «handen» in het primair onderwijs is afgenomen sinds de invoering van passend onderwijs (van 3,6 uur naar 2,3 uur)? Kunt u een overzicht geven van het aantal leerlingen met ondersteuningsbehoefte ten opzichte van het aantal leraren en onderwijsondersteunend personeel?

#### Antwoord 13

De leerkrachten uit het panel die de enquête hebben ingevuld, hebben aangegeven of zij extra handen in de klas hebben, bijvoorbeeld in de vorm van een IB'er, klassenassistent en/of stagiair. Deze leerkrachten hebben gemiddeld 2,3 uur extra handen per week. De leerkrachten geven aan dat zij voor invoering van de Wet passend onderwijs, gemiddeld 3,6 uur extra handen per week hadden.

Uit de landelijke cijfers blijkt dit beeld niet. In tabel 2, bij het antwoord op vraag 6 is de leerling/ondersteunend personeel-ratio weergegeven. Uit deze tabel blijkt dat er sinds 2013 minder leerlingen zijn per onderwijsondersteuner. Het is niet duidelijk hoe deze onderwijsondersteuners zijn verdeeld over klassen, maar hun aantal ten opzichte van het aantal leerlingen is wel toegenomen sinds de invoering van de Wet passend onderwijs.

De term ondersteuningsbehoefte is niet landelijk gedefinieerd. Vandaar dat er geen betrouwbare gegevens zijn over het aantal leerlingen met een ondersteuningsbehoefte in het regulier onderwijs, waardoor het aantal van deze leerlingen niet afgezet kan worden tegen het aantal leraren en onderwijsondersteunend personeel.

#### Vraag 14

Bent u bereid om deze grote groei van grote klassen, samen met het onderwijsveld, aan te pakken en in te zetten op het verkleinen van klassen? Zijn de extra middelen die het nieuwe kabinet heeft vrijgemaakt om de werkdruk in het primair onderwijs te verlichten voldoende? Wat zijn de mogelijkheden in het voortgezet onderwijs en mbo?

#### Antwoord 14

Het aandeel grote klassen is het afgelopen jaar gedaald. Ik ben desalniettemin graag bereid om samen met het onderwijsveld te zoeken naar oplossingen voor problemen die met grote klassen samenhangen. Kleinere klassen zijn daarbij wat mij betreft geen doel op zich: het gaat erom dat leerlingen voldoende aandacht krijgen en dat de werkdruk van leraren (en leerlingen) binnen de perken blijft. Dat kan ook op andere manieren tot uitdrukking komen, bijvoorbeeld met de inzet van onderwijsondersteunend personeel of ICT, waardoor met even grote (of zelfs grotere) groepen een prettiger en rustiger leeromgeving gecreëerd kan worden. Daarbij teken ik aan dat om de gemiddelde groepsgrootte substantieel te kunnen verlagen, naast de vraag naar extra klaslokalen, vele duizenden extra (bevoegde) leraren nodig zouden zijn.<sup>8</sup> Om de gemiddelde groepsgrootte überhaupt substantieel te kunnen verkleinen zal het reeds bestaande, en naar verwachting verder olopende, lerarentekort moeten worden opgelost.

Ik ga ervan uit dat met de extra middelen voor het primair onderwijs een substantiële stap gezet kan en zal worden. Daarnaast zijn er mogelijkheden om het onderwijs anders te organiseren op een manier die past bij de specifieke situatie van een school met haar leerlingenpopulatie en lerarenteam. Dit vraagt bereidheid en creativiteit van alle betrokkenen. Thema's als werkdruk, groepsgrootte en het lerarentekort zullen daar ongetwijfeld een rol bij spelen. Dat geldt zowel voor het primair onderwijs, als voor het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs.

<sup>8</sup> Zie ook het verslag van het Schriftelijk Overleg met mijn ambtsvoorganger over de brief van 20 december 2016 inzake de groepsgrootte in het funderend onderwijs in 2016 (Kamerstukken II, 2016–2017, 31 293, nr. 360).



Vraag 15

Ziet u mogelijkheden om op schoolniveau te werken met een gemiddelde groeps grootte en hier afspraken over te maken met de verschillende sectoren?

Antwoord 15

Nee, dit acht ik onwenselijk en ook niet goed mogelijk. Ik vind dit onwenselijk aangezien het de ruimte voor schooleigen keuzes en oplossingen te zeer zou inperken. In het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs geldt bovendien dat de gemiddelde groeps grootte dusdanig divers is, dat het maken van afspraken over een gemiddelde groeps grootte feitelijk onmogelijk is.

Vraag 16

Ziet u andere oplossingen om het groter worden van veel klassen te voorkomen?

Antwoord 16

Keuzes hierover moeten bij uitstek op schoolniveau gemaakt worden. Dat kan ook. Er is veel (wettelijke) ruimte om op schoolniveau eigen keuzes te maken over de inrichting, vormgeving en planning van het onderwijs. Het is bijvoorbeeld mogelijk om ook andere onderwijsactiviteiten in te plannen dan alleen klassikale lessen, of om het lesrooster anders en gedifferentieerder in te richten dan doorgaans gebruikelijk is. Het is daarom belangrijk dat scholen en leraren (meer) inzien dat die ruimte er is, en dat zij deze ruimte vervolgens ook daadwerkelijk benutten. Dan kan er op schoolniveau meer ruimte gecreëerd worden, en kan er ook voor gezorgd worden dat in elk geval een deel van de onderwijstijd in een kleinere groep gevolgd wordt.